

Sundbyberg 2026-06-10

Diarienummer: 4.1.10777/2026

Vår referens: Annica Nilsson
annica.nilsson@funktionsratt.se

Mottagare: socialstyrelsen@socialstyrelsen.se

Remissvar: Socialstyrelsens föreskrifter och allmänna råd om bostad med särskild service för vuxna enligt LSS

Funktionsrätt Sverige

Funktionsrätt Sverige är en samarbetsorganisation för 52 funktionsrättsförbund som tillsammans representerar drygt 400 000 medlemmar. Vårt arbete grundar sig på mänskliga rättigheter när vi driver medlemmarnas funktionsrätt - rätten att fungera i samhällslivets alla delar på lika villkor. Vårt mål är ett samhälle för alla. Sedan 2009 är FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning gällande i Sverige. Därigenom är Sverige som stat skyldig att förverkliga rättigheterna i konventionen.

Sammanfattning

- Rutiner för att identifiera, förebygga och åtgärda risk för våld, utnyttjande och tvångs- och begränsningsåtgärder saknas.
- Regler om bostadens utformning, för att undvika institutionsliknande miljö, gemensamhetslokaler, kompetensbehov, innehåll i introduktion behöver göras till föreskrifter.
- Rätten att ha tillgång till gemensamhetsutrymmen bör förtydligas och förstärkas.
- Bra med ökade krav på utbildning för personalen, men vi befarar att det inte är tillräckligt. Statliga satsningar behövs, samt kontinuerlig kompetensutveckling och handledning.
- Kunskap om de enskildas kommunikativa behov samt kunskap om AKK behöver tydliggöras i föreskriften.
- Krav på rutiner för synpunkter och klagomål saknas. Det behöver framgå att verksamheten kontinuerligt ska utvecklas utifrån forskning, evidens och förändrad lagstiftning.

- Krav på systematiskt kvalitetsarbete bör införas för att komma tillrätta med brister och utveckla verksamheterna i linje med Sveriges åtagande enligt Funktionsrättskonventionen.
- En genomtänkt implementeringsstrategi saknas.

Synpunkter på enskilda förslag

1 kap 2 § Begreppsförklaringar

I begreppet omvårdnad behöver också kommunikativa behov ingå.

2 kap. 2 § Ledningssystem

Fastställda rutiner för att fortlöpande identifiera, förebygga och åtgärda olycksrisker i boendemiljön föreslås. Det är bra under förutsättning att de inte innebär inskränkningar i självbestämmandet. Dock behöver föreskriften kompletteras med rutiner för att identifiera, förebygga och åtgärda risk för våld, utnyttjande och tvångs- och begränsningsåtgärder, något som visat sig vanligt på boendena.

3 kap. 1 § Bostadens utformning

Funktionsrätt Sverige tillstyrker att det på föreskriftsnivå regleras att bostaden ska utformas så att varje person som bor i bostaden tillförsäkras en boendemiljö som är säker och trygg. Både inomhus- och utomhusmiljön ska vara anpassad utifrån varje persons behov. Dock anser vi att innehållet i det som föreslås som allmänt råd är grundförutsättningar i en boendemiljö som kan anses vara just säker och trygg och anpassad utifrån varje persons behov, att den också ska stimulera till aktiviteter och rekreation är också vitalt. Det behöver därför göras till bindande föreskrifter.

Parboende och bostadens storlek

Personer som omfattas av LSS kan ha samma önskemål som andra att bo tillsammans med en partner. För att kommunerna ska beakta det i sin planering behöver det finnas med i föreskrifterna. Det behöver finnas tillgång till större lägenheter både som servicebostad och gruppboende. Att ha möjlighet att bo i en lägenhet med två rum, för att tydliggöra vardagens olika skeden, kan också vara viktigt för ensamboende. Tanken är att man ska få leva som andra, och andra ensamstående har ofta bostäder med fler rum än ett.

3 kap. 1 § Att leva som andra enligt 5 § LSS

Funktionsrätt Sverige stödjer förslagen om att motverka institutionsliknande miljöer och begränsa gruppstorlekar, dock avstyrker

Remissvar: Rektor i fokus SOU 2026:4 – förutsättningar för ett pedagogiskt ledarskap

vi att regleringen föreslås som allmänna råd. Idag bortser många kommuner från allmänna råd om bostad utan institutionell prägel när kommunen är utförare av insatsen.¹

Funktionsrättsrörelsen har under de senaste 25 åren sett en stegvis ökning av institutionsliknande miljöer. Det är något Sverige har fått kraftfull kritik för av FN:s funktionsrättskommitté (2024) och går dessutom tydligt emot LSS princip om rätten att leva ett liv som andra. Den ursprungliga principen för gruppboendestäder i LSS var den lilla gruppens princip, dvs i storlek likna en vanligt förekommande familj om 3–5 personer. Nu har normen blivit 5 och ofta 6 personer i boendet varav det ofta finns andra gruppboendestäder eller dagliga verksamheter i geografisk nära anslutning. Det är en tydlig institutionaliseringstrend som vi ser på många håll i Sverige. Detta är en anmärkningsvärd tillbakagång i kvalitet och en kränkning av de boendes rättigheter utifrån såväl LSS som Funktionsrättskonventionen. Andra utvecklingstendenser som bidrar till denna institutionaliseringstrend är att principen om att det främst är den enskildes bostad som urholkats över tid. I många kommuner används exempelvis enhetliga arbetskläder som bidrar till institutionskänsla snarare än hemlika förhållanden. I vissa gruppboendestäder får de boende inte äga katt eller hund, pga. risk för besvär för personal med allergi, vilket även det är helt orimligt då det i första hand ska vara ett hem. Det förekommer också begränsningar när och hur ofta besök från släkt, partner eller vänner får tas emot vilket även det bidrar till trenden och utgör en grundlagsvidrig begränsning av personens självbestämmande.

Privata utförare som ansöker om tillstånd för samlokalisering har fått avslag, medan kommunal verksamhet som inte är tillståndspliktig samlokaliserar. Allmänna råd som inte är bindande räcker inte för att stoppa detta. Socialstyrelsen har övervägt att införa krav som förhindrar samlokalisering men "inte funnit skäl som motiverar det utifrån de bemyndiganden myndigheten har avseende enskildas personliga säkerhet, liv eller hälsa eller andra bemyndiganden." Vi förstår inte vad som avses och vad som väger tyngre än Sveriges åtagande enligt Funktionsrättskonventionen. Om Socialstyrelsen anser att bemyndigandet inte räcker anser vi att myndigheten ska begära ett utökat bemyndigande.

Gemensamhetslokaler i bostaden

Det är bra att Socialstyrelsen föreslår skärpningar när det gäller bostadens gemensamhetslokaler, dock avstyrker vi att dessa föreslås som allmänna råd. Socialstyrelsen bedömer att det inte är möjligt att i en föreskrift reglera tillgången och åtkomsten till gemensamhetslokaler på grund av att

¹ Skrivelse Riksförbundet FUB om bostad enligt LSS 2025-11-03

den saknar bemyndigande på området och förutsättningarna i kommunerna ser olika ut. LSS-lagstiftningen ska tillgodose goda levnadsvillkor och att leva som andra, det måste vara överordnat. När det gäller att Socialstyrelsen saknar bemyndigande på området, så förstår vi inte vad som avses. Anser Socialstyrelsen att de saknar bemyndigande behöver myndigheten begära ett utökat bemyndigande.

I FUB:s rapport² saknar en femtedel av de som bor i en gruppbostad fri tillgång till gemensamhetslokaler, i servicebostäder är det inte ens hälften. Rätten att ha tillgång till gemensamhetsutrymmen behöver inte bara göras till bindande föreskrifter, det behöver också förtydligas. Begreppet "i anslutning till ..." är för otydligt, det måste framgå att för gruppbostad ska gemensamhetslokalen ligga i direkt anslutning till bostaden. Placeringen bör regleras redan i definitionen av gruppbostad och servicebostad. Vi anser också att högst fem boende i gruppbostad ska vara bindande föreskrift och att nuvarande formulering om 3–5 personer bör behållas och inte ersättas på ett sätt som gör fem personer till norm.

Gruppsammansättning i gruppbostad

Socialstyrelsen vill ta bort rådet om att de boendes önskemål ska beaktas vid sammansättning av gruppen. Vi menar att gruppens sammansättning är avgörande för trygghet, relationer, kommunikation och delaktighet och anser att det allmänna rådet ska finnas kvar.

4 kap. 2–3 §§ Inflytande och medbestämmande

Vi välkomnar att den enskildes rätt till inflytande och medbestämmande förtydligas, likaså hur denna rätt ska stödjas. Dock behövs det förtydligas att det kan innebära att enskildas vilja ska kunna uttryckas via teckenspråk, AKK eller stödperson, utan tolkning via enbart personalens uppfattning.

Vi vill också lyfta att även personer i personkrets 3 kan behöva kommunikativt stöd, t. ex. personer med psykisk sjukdom, samt att verksamheterna i högre grad bör arbeta utifrån principer om delat beslutsfattande och personcentrerat stöd, där den enskildes erfarenheter, önskemål och mål ges verklig betydelse i planering och genomförande av insatser. Anhöriga har också ofta en central roll i att skapa kontinuitet och förståelse kring individens behov, särskilt vid omfattande psykisk funktionsnedsättning.

4 kap. 4 Omvårdnad

² [Brister och möjligheter i LSS-bostad Resultatet av en enkät till anhöriga och ställföreträdare om bostad enligt LSS](#). FUB 2025

Näringsrik mat och gemensamma måltider behöver regleras

Då övervikt och ohälsa är ett stort problem bland målgruppen behöver det föreskrivas att gemensamma måltider ska erbjudas boende i gruppbostad. Det möjliggör för personalen att hinna laga näringsrik och varierad mat samt social samvaro som kan bidra till att motverka ofrivillig ensamhet. Stöd att tillreda näringsrik mat behöver också adderas 4 §.

”Upprätthålla sociala kontakter och bryta isolering”

Forskning visar att relationer har stor betydelse för både fysisk och psykisk hälsa. Hos personer inom LSS är behovet av relationer ofta större än förmågan att etablera dem. Känslan av ensamhet kan finnas även hos den som är omgiven av grannar och personal. I omvårdnaden bör därför också ingå ”stöd med att etablera nya relationer”.

Trots att huvudmannen för en LSS-bostad idag har ett tydligt ansvar för att de boende får stöd till aktiviteter och social gemenskap, visar FUB:s rapport att cirka hälften inte får något stöd till egna aktiviteter.³ Insatsen ledsagning har minskat kraftigt, likaså kontaktperson enligt LSS.⁴ En anledning är att kommunala riktlinjer innehåller olika begränsningar. Till exempel är det vanligt att ledsagning inte beviljas personer som bor i bostad med särskild service. För att motverka ofrivillig ensamhet och möjliggöra deltagande i fritidsaktiviteter och i kulturliv behöver kommunerna frikostigt bevilja LSS-insatserna kontaktperson och ledsagarservice. Det behöver tydliggöras att dessa utgör viktiga komplement till insatsen och slås fast på föreskriftsnivå.

”Bibehålla hälsa och uppmuntra till hälsofrämjande insatser”

Bra tillägg, dock krävs även här kunskap, tid och engagemang hos personalen. För att kunna göra hälsosamma val behöver personalen kunna erbjuda alternativ, det måste också vara möjligt att ge sig ut på aktiviteter på egen hand (med stöd), vilket kan kräva att kommunen beviljar ledsagning eller kontaktperson. Det måste göras tydligt att om sådant stöd inte ges bryter kommunen mot föreskrifterna.

4 kap. 7 § Egenvård

Att hänvisa till regleringen i lagen om egenvård riskerar att skapa osäkerhet kring verksamheternas ansvar. Det behöver tydligt framgå att personalen ska ge stöd med ordinerad egenvård enligt gällande regelverk.

³ Mellan år 2010 och 2022 minskade insatsen ledsagning med 15 procent för grupp 1 LSS personkrets samtidigt som Sveriges befolkning ökade med drygt en miljon människor

⁴ Under åren 2014–2022 minskade antalet personer med kontaktperson enligt LSS i de flesta av landets kommuner

5 kap 2 § Personalens kunskaper

Positivt att skärpta krav på personalens kompetens föreslås, men kompetenskraven matchar inte fullt ut vad omvårdnaden ska innehålla (4 kap. 4). Personalen ska ha kunskap om de enskildas kommunikativa behov samt kunskap om AKK, det behöver tydliggöras i föreskriften. Detsamma gäller hur ett hem sköts, när hälso- och sjukvården behöver kontaktas och vad hälsofrämjande insatser innebär (näingsrik kost, vikten av fysisk aktivitet), lågaffektivt bemötande och samsjuklighet. Målgruppen inom LSS är mer varierad idag och personer med funktionsnedsättning kan ha psykiatriska diagnoser och psykisk ohälsa. Även kompetens inom det området behöver stärkas upp, det gäller exempelvis suicidprevention, trauma, bemötande, återhämtningsinriktat arbetssätt och anhörigskap. Bristande kunskap om psykisk sjukdom och samsjuklighet leder ofta till missförstånd, konflikter, ökad otrygghet och i värsta fall användning av otillåtna begränsningsåtgärder. Socialstyrelsen kanske menar att allt detta omfattas av 2 §, men det behöver tydligt framgå.

Det är viktigt att kompetens inte enbart definieras som "kännedom", utan en färdighet i kommunikation och bemötande. Det kräver kontinuerlig fortbildning, inte enbart grundutbildning.

Föreståndares kompetens

Kraven för föreståndares kompetens och närvaro i servicebostäder är för svaga, kompetenskrav för föreståndare i servicebostäder ska vara bindande.

Det saknas tydliga gränser för hur många verksamheter en föreståndare kan ansvara för. Vi anser att en föreståndare som huvudregel inte bör ansvara för fler än två eller för verksamheter med helt olika målgrupper.

5 kap. 7 § Personalens sammantagna kompetens

Vi välkomnar förslag att minst en fjärdedel av den ordinarie personalen ska ha minst en ettårig utbildning på eftergymnasial nivå. Det innebär en stor förbättring mot idag, men vi befarar att kompetensen fortsatt kommer att vara bristfällig. Det är bra att ett statligt LSS-lyft aviserats i budgetpropositionen, men mer långsiktiga satsningar behövs.

5 kap. 8 § Introduktion

Bra att krav på introduktion införs, dock behöver innehållet kompletteras samt göras till föreskrifter. Det behöver tydligt framgå att introduktionen

Remissvar: Rektor i fokus SOU 2026:4 – förutsättningar för ett pedagogiskt ledarskap

också ska innehålla kunskap om stöd i kommunikationen, lågaffektivt bemötande, om näringsrik mat och vikten av fysisk aktivitet.

5 kap 9 § Handledning och kompetensutveckling

Kompetensbrist och lågt satt krav på personalens kompetens kräver kontinuerlig och kvalificerad kompetensutveckling och handledning, det behöver förtydligas i föreskriften. Det är också viktigt att verksamheten kontinuerligt utvärderar sig själva och identifierar bristområden som behöver stärkas. Vi anser också att erfarenhetsbaserad kunskap bör tillmätas större betydelse inom verksamheternas kvalitetsarbete, kompetensutveckling och utformning av stödinsatser.

10 § Bemanning

Stödet brister i många boenden runt om i Sverige. I detta sammanhang är personalens betydelse avgörande. Av FUB:s enkät framgår att personalens kompetens och tillräcklig bemanning är huvudsakligt tema bland över 750 fritextsvar. Oro över att personalen inte har resurser och kapacitet att ge de boende rätt stöd beskrivs, liksom stor personalomsättning, bristande kompetens och frånvarande chefer.

Personer i LSS-bostad behöver stabila relationer och kontinuitet i stödet. Hög personalomsättning eller användning av många timvikarier kan skapa otrygghet, ge sämre stöd och försämring i mående. Kontinuitet i personalgruppen bör lyftas tydligare samt att bemanningen måste anpassas efter individuella behov, inte schabloner.

Synpunkter, klagomål och utvecklingsarbete

Tidigare krav på rutiner för synpunkter och klagomål samt utveckling utifrån forskning och lagstiftning tas bort utan att ersättas. Vi anser att föreskrifterna ska innehålla krav på rutiner för att ta emot, hantera och följa upp synpunkter och klagomål. Det ska tydligt framgå att verksamheten kontinuerligt ska utvecklas utifrån forskning, evidens och förändrad lagstiftning.

6 kap Uppföljning av insats

Vi anser att krav på anmälan till IVO också ska gälla boenden som drivs av kommunen, inte bara sådana som kräver tillstånd. Vi anser också att krav på systematiskt kvalitetsarbete bör införas för att komma tillrätta med brister och utveckla verksamheterna i linje med Sveriges åtagande enligt Funktionsrättskonventionen. Det skulle innebära att verksamheterna kontinuerligt och systematiskt planerar och följer upp sin verksamhet exempelvis utifrån delaktighet, trygghet, självbestämmande, återhämtning, kontinuitet och upplevd livskvalitet, analyserar orsakerna till uppföljningens resultat och utifrån analysen genomför insatser i syfte

Remissvar: Rektor i fokus SOU 2026:4 – förutsättningar för ett pedagogiskt ledarskap

att utveckla verksamheten. Vi anser att resultaten bör sammanställas och offentliggöras för att stärka transparens, lärande och kvalitetsutveckling inom LSS-verksamheter. Det är viktigt att boende, anhöriga och gärna personer med egen erfarenhet av psykisk sjukdom och funktionsnedsättning inkluderas i utveckling, uppföljning och kvalitetsarbetet. Personer med egen erfarenhet och anhöriga besitter kunskap som är avgörande för att skapa stödinsatser som fungerar i praktiken och främjar återhämtning, trygghet och delaktighet.

Regelbunden uppföljning

Socialstyrelsen föreslår endast allmänt råd om regelbunden uppföljning. Vi anser att detta riskerar att skapa stora skillnader mellan verksamheter och att regelbunden uppföljning ska vara ett krav i föreskrift.

4.2 Informationsinsatser (implementeringsinsatser)

Det är inte tillräckligt att Socialstyrelsen publicerar information om föreskrifterna på myndighetens webbplats. För att det nya regelverket ska få genomslag krävs en genomtänkt implementeringsstrategi med ordentliga resurser som inkluderar utbildningsmaterial samt spridningskonferenser riktade till alla nivåer inom kommunerna, även den politiska. Som det ser ut idag saknas uppenbarligen kunskap om regelverket, individens rättigheter och kommunens skyldigheter och åtaganden.

Övrigt

IVO behöver bättre förutsättningar för att följa upp av insatserna. Mer resurser behövs för tätare uppföljningar, de måste också ges möjlighet till oannonserade besök för en mer effektiv tillsyn. Det finns stora skillnader runt om i landet och kommuner gör olika, dock måste lagen följas liksom rättigheterna enligt Funktionsrättskonventionen. Det kräver stärkt tillsyn. Vi anser också att kommunen behöver vara tillståndspliktig, och önskar att Socialstyrelsen lyfter även det med regeringen.

Med vänlig hälsning

Funktionsrätt Sverige

Nicklas Mårtensson
Ordförande

Remissvar: Rektor i fokus SOU 2026:4 – förutsättningar för ett pedagogiskt ledarskap